

AUTOEVALUACE MATEŘSKÉ ŠKOLY V SOUČASNOSTI

EVALUATION NURSERY IN THE PRESENT

Alexandra Tomášová

Abstrakt: Příspěvek popisuje vybrané oblasti edukace preprimárního vzdělávání, které jsou předmětem autoevaluace. Sleduje, které oblasti mateřské školy se daří naplňovat s větší úspěšností. Zjišťuje, které autoevaluační nástroje používají mateřské školy při autoevaluaci.

Klíčová slova: autoevaluace; mateřská škola; autoevaluační nástroj

Abstract: Self-evaluation in kindergartens in present days This contribution describes selected areas of pre-primary education, that are subjects of self-evaluation. It describes which areas of kindergartens are successfully fulfilled with higher achievement. We investigate which tools the kindergartens use during their self-evaluation.

Key words: Self-evaluation; kindergarten, self-evaluation instrument

1 ÚVOD

Mateřská škola jako součást školské vzdělávací soustavy, byť nepovinná pro děti preprimárního věku, před nástupem do povinného vzdělávání, má povinnost zpracovávat podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) Školní vzdělávací program (ŠVP). Tuto povinnost ukládá mateřské škole zapsané v rejstříku škol zákon 561/2004 Sb. v platném znění (školský zákon). Na školský zákon navazuje vyhláška MŠMT č. 15/2005 Sb. v platném znění, která vyžaduje, aby mateřská škola zpracovávala Plán vlastního hodnocení školy a každý druhý rok vyhodnotila dosažené výsledky v požadovaných oblastech při vzdělávání pod názvem Vlastní hodnocení školy. Učitelky i ředitelky projevovaly zájem o informace z oblasti vlastního hodnocení školy. Bylo realizováno vstupní šetření, které odpoví na otázku, jaké jsou potřeby učitelek a ředitelek pro zpracování vlastního hodnocení školy, třídy. Zjišťovalo se:

Které oblasti se daří úspěšněji naplňovat při edukační práci učitelek a ředitelek.

Které autoevaluační nástroje učitelky v praxi využívají nejčastěji.

2 VYBRANÉ OBLASTI EDUKACE PREPRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

2.1 Problematika pojmů užívaných v procesu hodnocení

Rámcový vzdělávací program (RVP 2004, s. 37) používá pojem autoevaluace jako „*proces průběžného vyhodnocování vzdělávacích činností, situací i podmínek vzdělávání, realizovaný uvnitř mateřské školy, který se odehrává v několika na sebe navazujících a neustále se opakujících fázích*“. Manuál ke zpracování Školního vzdělávacího programu (Manuál, 2005, s.23-25) nerozlišuje v procesu hodnocení významově pojmy evaluace a hodnocení, vyhodnocování.

Na hodnocení nahlíží Slavík (1999, s. 22) jako na „*dovednost intelektuálně vysoce náročnou, která umožňuje člověku na základě subjektivního přístupu rozlišovat v okolním světě jevy důležité od nedůležitých a mezi důležitými jevy dobré od špatných*“. Pojem hodnocení vymezuje Pedagogický

slovník takto: „V pedagogice znamená zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému. Zahrnuje hodnocení vzdělávacích procedur, hodnocení vzdělávacích výsledků, hodnocení učebnic, aj. Má důležitou roli pro korekce a inovace vzdělávacího systému, pro strategie plánování jeho rozvoje, priorit, aj. Je samostatnou vědní disciplínou, opírá se o rozsáhlou a propracovanou teoretickou a metodologickou základnu“ (Průcha, 2003, s.154-155).

2.2 Průzkum vybraných oblastí preprimárního vzdělávání

Cílem průzkumu bylo zjistit, které hodnocené oblasti učitelkou v MŠ se daří naplňovat s větší úspěšností. Průzkumný vzorek tvořily respondentky učitelky a ředitelky mateřských škol v Moravskoslezském kraji v počtu 60. Použitím metody dotazníku se zjišťovalo, které oblasti edukační činnosti se daří úspěšněji naplňovat. Použitý dotazník je konstruovaný ke zjištění dosažené úrovně - autoevaluaci mateřské školy pro přijetí programu Mateřská škola s podporou zdraví (Havlíková, 2006, INDI KURIK MŠ). Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány tříděním 1. stupně. Z výsledku bylo sestaveno pořadí činností podle četností, které respondentky zvolily.

Dotazník určený učitelkám mateřských škol obsahuje pětistupňovou škálu:

Tabulka č. 1 Škála v dotazníku

1	2	3	4	5
Nikdy	Výjimečně	občas	Často	pravidelně

Jak jsou respektovány u dětí přirozené lidské potřeby?

Učitelky ve své práci nejčastěji podle zjištěného pořadí uvádějí, že děti mají zcela zvládnuté a osvojené hygienické návyky. Děti, které jsou rychlejší než ostatní a ukončily požadovanou činnost, se mohou zabývat další činností. Učitelky umožňují rodičům pobyt ve třídě v době adaptace dítěte na nové prostředí při nástupu do mateřské školy. Dítě v častých případech přijímá pravidla soužití ve třídě.

Rozvíjení komunikace a spolupráce

Učitelkám v MŠ se daří naplňovat ve všech dílčích činnostech vyrovnaně v oblasti komunikace a spolupráce v tomto pořadí, jak uvádí tabulka č. 4. Děti mají možnost napodobovat vzory dospělých při komunikaci a vzájemnou pomoc, vstřícnost v MŠ při každodenním kontaktu. Děti se obracejí se žádostmi o pomoc na dospělé a také se svěřují se svými starostmi. Děti se navzájem upozorňují na dodržování vzájemně dohodnutých pravidel chování, společně se domlouvají a pomáhají si v nesnázích. Učitelky při komunikaci s dětmi dbají na výslovnost, gramatickou správnost mluvené řeči u každého individuálně. Učitelka jako mluvní vzor dětem ponechává prostor k vlastnímu projevu.

Péče o zdraví dětí se dařilo naplňovat nejlépe v těchto činnostech.

Učitelka podporující zdraví dětí přispívá k pohodě tím, že děti oslovuje jejich křestním jménem. Samy učitelky vykazují, že mají ujasněný svůj přístup ke zdraví a k doporučenému zdravému životnímu stylu. Soustřeďují pozornost na emocionální projevy dítěte a jejich změny. Dětem dodržují dané sliby, v opačném případě vysvětlí změny a odůvodní jiné řešení.

Práce s dětmi v heterogenní třídě.

Děti po celou dobu docházky navštěvují stejnou třídu, se stejnými kamarády pod vedením stejných učitelek. Heterogenně seskupená třída, jako přirozená skupina, umožňuje vzájemné učení mezi dětmi, děti se učí přiměřeně se prosazovat. Učitelky uplatňují vnitřní diferenci, individuální přístup k dětem.

Pravidelné střídání činností

Učitelky při práci s dětmi v rámci dodržení rytmického řádu dne poskytují dětem v průběhu dne dostatek času pro spontánní činnosti. Umožňují navštěvovat mateřskou školu podle potřeby rodiny. Učitelky promýšlejí a zajišťují plynulé přechody mezi jednotlivými činnostmi v průběhu dne. Včas upozorňují děti, že mají ukončit činnost a pokračovat v jiné činnosti, Přičemž také přihlížejí k tomu, že ponechají dětem čas dokončit činnosti, dohrát hru.

Tělesná pohoda a volný pohyb

Učitelky vedou děti k dodržování dohodnutých pravidel o bezpečném zacházení s náradím, náčiním. Děti jsou vedeny k samostatným činnostem při sebeobsluze. Učitelky uvádějí, že děti projevují samostatnost v hygienických návycích. Děti jsou vedeny k otužování, také děti navštěvují předplavecký výcvik. Činnosti jsou sestaveny tak, že umožňují viditelný přirozený pohyb dětí. V průběhu dne omezují sezení dětí u stolečků na nejmenší možnou míru, zařazují pohybové hry a činnosti při pobytu venku.. Nabízejí dětem náradí a náčiní, které děti motivuje k pohybu.

Zdravá výživa

Učitelky v MŠ podporují při stravování dětí používání příboru. V souvislosti se zdravou výživou se daří dodržovat pitný režim, v němž jsou učitelky také příkladem a děti se mohou napít v průběhu celého dne. Děti po obědě odnášejí použité nádoby, jídlo si přinášejí. U dětí jsou respektovány individuální zvláštnosti, při stravování je ponechán potřebný čas k jídlu. Učitelky mají přehled o množství konzumovaného jídla během dne, motivují k ochutnání jídla, které neznají. Učitelky jsou obeznámené se stravovacími návyky v rodině dítěte.

Spontánní hra

Učitelky v MŠ poskytují dostatek možností vystavovat své práce na určeném místě. Děti si mohou vzít hračky podle vlastního rozhodnutí a samostatně si je uklízejí. Užívají ve hrách improvizované kostýmy a látky, mají ohraničený prostor pro určité typy her a také tím je dětem poskytována možnost nerušené hry. I v této oblasti se potvrzuje, že děti jsou v dostatečně dlouhém předstihu obeznámeny o změně činnosti. Učitelka obohacuje hru vnesením nového herního prvku a připravuje možnost volby různých činností z nabídky vytvořené učitelkou.

Podnětné věcné prostředí

Dětem se umožňuje zdobit třídu, chodbu vlastními pracemi, podílet na vývěskách – informacích pro rodiče. Děti jsou vedeny k uspořádání věcí, pořádku a podle zájmu pečují o rostliny. Dětem je předkládáno dostatečné množství materiálů, předmětů pro výběr k jejich činnostem.

Bezpečné sociální prostředí

Dětem je v MŠ umožněno sdělit učitelce své potřeby, mohou odmítnout bez obav co nechtějí. Učitelky s dětmi udržují kontakt na partnerské úrovni a proto s dětmi dělají legraci, smějí se, s dětmi proberou změnu programu, informují je o změně, děti mají příležitost podílet se na rozhodnutích

týkajících se jich samých, děti mají možnost se obracet s důvěrou na všechny zaměstnance se svým přáním. Děti pracují bez obav z chyby, mají příležitost podílet se na tvorbě společných pravidel. Učitelky na třídě společně s kolegy spolupracují na všech problémech výchovy i vzdělání, které se ve třídě vyskytnou. Snaží se porozumět motivům i příčinám chování dítěte, spolu s dítětem hledají řešení tak, aby pocítilo a uvědomilo si následky svého chování.

Participativní a týmové řízení

V MŠ se při řízení u ředitelky v praxi nejčastěji pozitivně hodnotí, že umožňuje vzdělávání všem zaměstnancům, sama vnáší do práce MŠ odbornost, iniciativu, umění pracovat týmově. Při kontrolní činnosti vychází ze Školního vzdělávacího programu. Pro potřebu provozu školy dává prostor zaměstnancům k samostatnému rozhodování a realizaci vlastních nápadů a pravdivě informuje zaměstnance školy. Zaměstnanci v dotazníku uváděli, že ředitelka se vzdělává a získané poznatky pak předává a využívá ve své práci, svým kolegyním je příkladem. Zaměstnanci při hodnocení své práce nejčastěji uváděli, že se podílejí na společném provozu školy, setkávají se v průběhu roku při práci s projektem, vyhodnocováním, plánováním výchovné práce a vzájemných konzultacích a znají své kompetence. Přicházejí s podněty a nápady k naplňování programu školy. V náročných situacích ochotně nabízejí své síly. Vzájemně se informují a domlouvají na požadavcích, které mají na chování, pracovní postupy, vytváření návyků dětí a vedení školy včas a v dostatečné míře podává informace o záležitostech školy.

Partnerské vztahy s rodiči

Učitelky uvádějí, že rodiče využívají nabízenou možnost osobně napomáhat s adaptací dítěte v MŠ. Průběžně během roku se rodiče obracejí na učitelky s dotazy a požadavky. Rodiče bez problémů dodržují Řád školy a přijímají informace o výsledcích práce školy a plnění Školního vzdělávacího programu. Z nabízených možností pěti stupňové škály v 82% respondentek ocenilo přínos smíšených tříd pro děti. Rodičům je umožněn denní kontakt s rodiči a využívaný přístup do třídy při scházení a rozcházení dětí. Rodiče přiměřeně vhodně oblékají do MŠ a zajímají se o výsledky vzdělávání svého dítěte.

Potvrzuje se zájem rodičů i ze strany učitelky, že poskytují rodičům informace o pokrocích ve vývoji a vzdělávání dítěte. Učitelky konzultují s rodiči své výchovné záměry a výsledky vzdělávání dítěte a zjišťují představy rodičů o výchovně vzdělávacích postupech vhodných pro jejich dítě, ke své práci si opatřují od rodičů zpětnou vazbu o kvalitě své práce.

Spolupráce MŠ a ZŠ

Učitelky napomáhají rodičům v tom, že projednávají v dostatečném časovém předstihu s rodiči případnou nezralost dítěte k docházce do ZŠ a v případě nezralosti dítěte nabízejí rodičům odbornou pomoc a konzultace s odborníky. Informují rodiče o odborných pracovištích, které jim mohou poskytnout podporu při vzdělávacích nebo výchovných obtížích. Aby se seznámily s prací ZŠ, navštěvují ZŠ, seznamují se s jejich prostředím, vzdělávacími programy ZŠ, do kterých přecházejí děti z MŠ. Navštěvují s dětmi 1. třídy a hospitují u učitelky ZŠ. Mateřská škola ve spolupráci se ZŠ usiluje v nejčastějších případech o to, aby se děti seznámily s prostředím ZŠ. Z tohoto důvodu mateřské školy zpracovávají plán spolupráce se ZŠ. Učitelky informují rodiče o tématech, která souvisejí s nástupem do ZŠ, seznamují je s jejich právy a povinnostmi při nástupu dítěte do povinného školního vzdělávání, o vzdělávacích programech škol v okolí MŠ. Při spolupráci se ZŠ učitelky hodnotily ve většině případech návštěvu dětí ze ZŠ v MŠ, realizaci kulturních programů pro

děti v MŠ, předávání dárků, pozvání na výstavy a koncerty. ZŠ zasílá do MŠ své informační materiály – časopis, pozvánky na akce školy, apod., umožňuje dětem z MŠ využívání některých specializovaných učeben (tělocvičny, keramické dílny, bazénu, hřiště, počítačové učebny, apod.). V posledním pořadí se umístila položka o tom, že učitelky ZŠ navštěvují děti v mateřské škole a seznamují se s nimi před nástupem do povinného vzdělávání. Děti příslušné mateřské školy znají místní podmínky, podílejí se na životě obce a dovedou o svých zážitcích hovořit. MŠ vede neformální dokumentaci školy, foto, apod., MŠ informuje veřejnost o životě školy, svého zřizovatele, kterému předkládá dokumentaci související se Školním vzdělávacím programem.

2.3 Autoevaluační nástroje používané v mateřské

Autoevaluace, nebo-li vlastní hodnocení se stává podkladem pro zpracování Třídního vzdělávacího programu a Školního vzdělávacího programu. Pro posouzení dosažené úrovně školy, sebeocenění, sebeposouzení podává Vašátková J. (2006) návod k sestavení vlastních kritérií podle kterých budou učitelky posuzovat aktuální stav dosažených výsledků a průběhu edukační činnosti třídy a školy. Při posuzování reálného stavu a vyhodnocení sledovaných jevů si učitelky předem stanoví měřítka, kritéria s nimiž je budou porovnávat. Učitelky v mateřské škole sledovaný jev, výsledek srovnávají s požadavky RVP PV a vyhodnotí (Manuál, s. 23). Dosažená úroveň v edukačním procesu se také srovnává se stanoveným cílem v Třídním vzdělávacím programu a ve Školním vzdělávacím programu, zda bylo dosaženo plánovaného výsledku a do jaké míry, přičemž v průběhu školního roku je možné provést korekci v plánovaných cílech.

Podklady pro zpracování vlastního hodnocení třídy, školy získávají učitelky prostřednictvím autoevaluačních nástrojů. Následující tabulka č. 2 podává odpověď na otázku: Které autoevaluační nástroje učitelky v praxi využívají nejčastěji? Kromě těchto nástrojů uvedených v tabulce, používají učitelky další, pomoci nichž získávají informace o pedagogické realitě. Autoevaluační nástroje jsou seřazeny v tabulce podle četnosti používání.

Tabulka č. 2 Pořadí nejčastěji používaných autoevaluačních nástrojů

Pořadí	Autoevaluační nástroje
1.	Pozorování
2.	Dotazování
3.	Rozhovor
4.	Portfolio
5.	Sebereflexe
6.	Poznámky učitelky
7.	Dramatizace
8.	Práce s obrazem
9.	Analýza školních a jiných dokumentů
10.	Hospitace

3 ZÁVĚR

Učitelky ve své práci kladou důraz na odbornou stránku práce s důrazem na zvláštnosti vývojového období dětí preprimárního věku při všech činnostech v MŠ. Zaměřují se na respektování individuálních zvláštností dětí, zejména při práci v heterogenně naplněné třídě. Při přímé práci s dětmi v edukační činnosti implementují také zdravotní hlediska v průběhu pobytu dítěte v MŠ. Učitelky se zaměřují na plynulé přechody mezi činnostmi a shodně poskytují dětem možnost ukončit činnost, dohrát hru. Také se potvrzuje toto tvrzení tím, že včas děti upozorní na blížící se závěr činností, či her. Potvrzuje se, že při spontánní hře, jsou děti v dostatečně časovém předstihu seznámeny se změnou činností. Potvrzuje se ve dvou položkách, že děti vykazují samostatnost v hygienických návycích a učitelky dětem napomáhají k osamostatňování v sebeobsluze. Při odpovědích ve dvou obsahově stejných položkách se potvrzuje, že rodiče mají možnost se účastnit a napomáhat při adaptaci dítěte při vstup do MŠ.

Při autoevaluaci využívají učitelky mateřských škol častěji kvalitativní přístup před kvantitativním. Využívají nejčastěji autoevaluační nástroje, které se uplatňují v přímém kontaktu s dětmi, či rodiči. Získané výstupy budou využity v přípravném vzdělávání učitelek mateřských škol a semináře k danému tematu.

LITERATURA

HAVLÍNOVÁ, M. et.al. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha : Portál, 2000 a 2005, 2006. ISBN 80-7178-383-8.

PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace*. 1. Vyd. Brno : MU. 1996. ISBN 80-210-1333-8.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.

VAŠŤATKOVÁ, J. *Úvod do autoevaluace školy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1422-8.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). (v platném znění)

Vyhláška MŠMT č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy. (v platném znění)

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 2004. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.vuppraha.cz/>> [cit. 12.6. 2009]

MANUÁL PRO TVORBU ŠKOLNÍHO, TŘÍDNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.vuppraha.cz/>> [cit. 12.6. 2009]

Kontakt

Mgr. Alexandra Tomášová, Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, Katedra primární a alternativní pedagogiky, Mlýnská 5, 701 03 Ostrava

alexandra.tomasova@osu.cz

[zpět na obsah](#)